

KARELIA AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Terhi Hartikainen
Mirva Martikainen

PÄIHDEASENNEKARTOITUSLOMAKKEEN KEHITTÄMINEN
JOENSUUN VASTAANOTTOKODILLE

Opinnäytetyö
Marraskuu 2014



OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
013 260 600

Tekijät
Terhi Hartikainen, Mirva Martikainen

Nimike:
Päihdeasennekartoituslomakkeen kehittäminen Joensuun vastaanottokodille

Toimeksiantaja:
Joensuun kaupungin vastaanottokoti

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää päihdeasennekartoituslomake vastaanottokotiin sijoitetuille nuorille. Toimeksiantajana oli Joensuun kaupungin vastaanottokoti.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja tuotoksena syntyi päihdeasennekartoituslomake. Aineiston keruumenetelmänä käytettiin kuuden sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoiden haastattelua. Haastatteluissa käsiteltiin nuorten päihteiden käyttöä ja päihdeasenteiden rakentumista. Lisäksi asiantuntijoilta kysyttiin heidän näkemyksiään hyvästä päihdeasennekartoituslomakkeesta nuorille.

Päihdeasennekartoituslomaketta käytetään Joensuun vastaanottokodissa 13–17-vuotiaiden asiakkaiden kanssa asiakasprosessin kartoitusvaiheessa. Kartoitusvaiheessa työntekijä selvittää yhdessä nuoren kanssa nuoren elämäntilannetta, josta yksi osa-alue on päihteiden käyttö. Päihdeasennekartoituslomakkeen tarkoituksena on saada kattavampaa tietoa nuorten päihteiden käytöstä ja päihdeasenteista. Päihdeasennekartoituslomakkeella halutaan saada tietoa millaisia nuorten päihdeasenteet ovat.

Päihdeasennekartoituslomake kehitettiin teoretiedon ja asiantuntijoiden haastatteluista saadun tiedon pohjalta yhdessä Joensuun vastaanottokodin henkilökunnan kanssa. Lomakkeessa kysytään eri menetelmin nuoren päihdeasenteista, jotta vastauksista tulisi mahdollisimman kattavia.

Kieli
suomi

Sivuja 45
Liitteet 4
Liitesivumäärä 8

Asiasanat
Nuoret, päihteet, asenteet.



THESIS
November 2014
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260 600

Authors:
Terhi Hartikainen and Mirva Martikainen

Title:
Creating a Drug Attitude Questionnaire for Young People

Commissioned by:
The Reception Home of Joensuu

Abstract

The purpose of this thesis was to improve a drug attitude questionnaire for young people who live temporary in the reception home of Joensuu. The thesis was made in co-operation with the commissioner, the reception home of Joensuu.

This thesis was practice-based by nature and the outcome was a drug attitude questionnaire. For this thesis, six professionals in social services and the health care sector were interviewed. The interviews dealt with young people as drug users and their attitudes for drugs. Furthermore, professionals were asked what kind of a questionnaire is useful.

The drug attitude questionnaire is used in the reception home of Joensuu, with 13-to-17-year-old people in an early part of the client's process. In this part, the employee has to explore the client's life situation, and one part of it is drug attitudes. With this questionnaire, employees get comprehensive knowledge about young people's drug attitudes.

This drug attitude questionnaire was made based on theory and the professionals' interviews in a co-operation with the employees of the reception home of Joensuu. In order to have as extensive answers as possible, there are various kinds of questions in the questionnaire.

Language
Finnish

Pages 45
Appendices 4
Pages of Appendices 8

Keywords

Young people, drugs, attitudes

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Vastaanottokoti osana lastensuojelua	6
3	Nuoruusikä.....	7
3.1	Nuoruusiän kehitystehtävät.....	7
3.2	Nuoruusiän identiteetti	7
4	Asenteet.....	8
4.1	Asenteiden määrittely	8
4.2	Asenteiden rakentuminen	9
4.3	Asenteiden funktiot	10
4.4	Asenteiden tutkiminen	11
5	Nuorten päihteiden käyttö	12
5.1	Päihteiden vaikutuksia nuoren terveyteen	12
5.2	Nuorten keskuudessa esiintyviä päihdyttäviä aineita.....	12
5.3	Nuoret ja päihteiden käyttö	14
5.4	Nuorten päihdeasenteet	16
6	Prosessin kuvaus.....	17
6.1	Toiminnallinen opinnäytetyö.....	18
6.2	Päihdeasennekartoituslomakkeen tarkoitus ja tehtävä	19
6.3	Sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoiden haastattelut.....	20
7	Asiantuntijahaastatteluista saadut tulokset	23
7.1	Sisällönanalyysi	23
7.2	Haastatteluista saatujen tulosten soveltaminen asennekartoituslomakkeessa.....	24
7.3	Päihdeasennekartoituslomakkeen kehittäminen.....	29
8	Pohdinta.....	31
8.1	Eettisyys ja luotettavuus	31
8.2	Toteutuksen arviointia	33
	Lähteet.....	36

Liitteet

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Tutkimuslupa
Liite 3	Asiantuntijoille suunnattu teemahaastattelurunko
Liite 4	Päihdeasennekartoituslomake

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä käsittelemme nuorten päihteiden käyttöön liittyviä asenteita. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena kehitimme päihdeasennekartoituslomakkeen Joensuun vastaanottokotiin sijoitetuille 13–17-vuotiaille nuorille. Lomaketta tullaan käyttämään päihdekartoituslomakkeen rinnalla kartoitusvaiheessa Joensuun vastaanottokodin nuorten osastolla. Päihdeasennekartoituslomakkeen tarkoituksena on toimia vastaanottokodin henkilökunnan työvälineenä, kun he kartoittavat nuorten päihteiden käyttöä sekä siihen liittyviä asenteita.

Opinnäytetyössä käsittelemme teorian tiedon pohjalta nuorten päihteiden käyttöä. Haastattelimme opinnäytetyötä varten kuutta sosiaali- ja terveysalan asiantuntijaa, jotka työskentelevät nuorten parissa. Asiantuntijahaastatteluita käytimme lomakkeen kehittämisen tukena.

Raportissa määrittelemme aluksi opinnäytetyömme kannalta tärkeimpiä käsitteitä; nuoruusikää, asenteita sekä nuorten päihteiden käyttöä ja siihen liittyviä asenteita. Tämän jälkeen kuvaamme opinnäytetyöprosessia. Opinnäytetyöprosessin kuvauksen jälkeen kerromme asiantuntijahaastatteluista saatuja tuloksia ja kuinka käytimme niitä päihdeasennekartoituslomakkeen kehittämisessä. Lisäksi esittelemme valmiiseen päihdeasennekartoituslomakkeeseen vaikuttaneita päätöksiä. Pohdinta osuudessa käsittelemme päihdeasennekartoituslomakkeen eettisiä kysymyksiä ja luotettavuutta, sen käytettävyyttä sekä omia oppimiskokemuksia.

2 Vastaanottokoti osana lastensuojelua

Lastensuojelun tarkoituksena on taata jokaiselle lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, joka vastaa lapsen iän ja kehitystason mukaisiin tarpeisiin. Lastensuojelun on myös turvattava lapselle läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, sekä mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä ympärillään olevilta ihmisiltä. Lapselle on myös annettava mahdollisuus osallisuuteen ja vaikuttamiseen itseään koskevissa asioissa. (Sosiaaliportti 2012a.)

Vastaanottokoti on paikka, jonka päätehtävänä on selvittää ja arvioida lastensuojelutarpeessa olevan lapsen ja hänen perheensä elämäntilannetta. Työntekijät selvittävät vanhempien kykyä, voimavaroja sekä edellytyksiä vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Vastaanottokodin yksi tärkeimmistä tavoitteista onkin auttaa ja tukea perhettä löytämään ratkaisuja lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä pulmissa. (Sosiaaliportti 2012b.)

Lapsi voidaan sijoittaa vastaanottokotiin korkeintaan puoleksi vuodeksi. Tänä aikana vastaanottokodissa arvioidaan perheen tilannetta ja tehdään ehdotus lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmasta. Lapsen ollessa vastaanottokodissa, tehdään ratkaisu siitä, palaako lapsi takaisin kotiin vai sijoitetaanko hänet kodin ulkopuolelle hänelle sopivaan paikkaan. (Sosiaaliportti 2012b.)

Joensuun vastaanottokodissa tarjotaan ympärivuorokautista palvelua 0–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. He ovat kiireellisen-, lyhytaikaisen sijoituksen tai elämäntilanteen kartoituksen ja arvioinnin tarpeessa. Joensuun vastaanottokodissa on kaksi osastoa, toinen on alle 12-vuotiaalle ja toinen osasto on yli 12-vuotiaalle lastensuojelun asiakkaille (Joensuun kaupunki 2014). Lapsille tarjotaan turvallinen ympäristö ja kokonaisvaltainen huolenpito kriisi- ja muissa lyhytaikaista sijoituspaikkaa vaativissa tilanteissa. Lapsen elämäntilannetta kartoitetaan yhdessä lapsen lähiverkoston sekä viranomaisten kanssa. (Joensuun kaupungin vastaanottokoti 2014.)

3 Nuoruusikä

3.1 Nuoruusiän kehitystehtävät

Nuoruuden kehitystehtävänä pidetään itsenäistymistä. Siihen liittyy kolme kehityksellistä tehtävää; irrottautuminen vanhemmista, puberteetti-iässä muuttuvan kehonkuvan ja seksuaalisen identiteetin jäsentäminen sekä ikäistensä apuun turvautuminen puberteetin aikana. (Väestöliitto 2014.)

Varhaisnuoruus sijoittuu 12–14 vuoden ikään. Tällöin puberteetti alkaa ja kehon fyysiset muutokset aiheuttavat hämmennystä ja kuohuntaa tunteissa. Varsinainen nuoruus on 15–17 vuoden iässä, jolloin nuori samaistuu vanhempiinsa ja ikätovereihinsa. Tällöin konfliktit nuoren ja hänen vanhempiansa välillä alkavat vähentyä. Jälkinuoruus alkaa 18–22-vuotiaana, jolloin nuori alkaa ottamaan enemmän vastuuta ja tekee päätöksiä itsenäisesti esimerkiksi ammatinvalinnassa. Empatiakyky lisääntyy tässä vaiheessa ja aikaisemmat kokemukset jäsentyvät kokonaisuudeksi naisena tai miehenä olemisesta. (Väestöliitto 2014.) Myöhäisessä nuoruusiässä ja varhaisaikuisuudessa kypsyvät nuoren etuotsalohkon alueet, joiden tehtävänä on esimerkiksi säädellä käyttäytymistä ja suodattaa ylläkkeitä. Tällä voidaan perustella varhaisnuoren impulsiivista käyttäytymistä. (Sinkkonen 2010, 43.)

3.2 Nuoruusiän identiteetti

Nuoruusiässä yksilö muovaa identiteettiään uudelleen. Tällöin nuori alkaa pohtimaan itseään ja omia valintojaan. Nuoruusikä on murrosvaihe, jossa nuori harjoittelee itsenäisiä päätöksiä ja itsenäistymistä. Identiteettiä etsiessään nuori joutuu käymään läpi aiempia elämänvaiheitaan ja vuorovaikutussuhteitaan sekä pohtimaan niiden merkitystä itseensä. Tyypillistä murrosvaiheessa on nuoren kokema hämmennys siitä kuka hän on tai millainen pitäisi olla. Nuoruus on muutenkin haastavaa aikaa, sillä silloin yksilön tulee myös hyväksyä kehossaan

fyysisiä muutoksia, jotka muovaavat omalta osaltaan yksilön identiteettiä. (Mattila & Pietarinen 2004, 35–47, 56.)

Nuorten identiteetille tyypillistä on tasapainoilu eri arvostusten välillä ja pyrkimys niiden yhdistämiseen. Nuori voi kuulua moneen eri ryhmään, joiden arvot ja asenteet vaihtelevat. Tällöin nuori mukautuu omien asenteidensa kanssa kunkin ryhmän sisäisten asenteiden mukaisesti. (Raitanen 2001, 199–207.) Nuoruusiässä kiintymyssuhteita järjestellään uudelleen ja painopiste voi siirtyä vanhemmilta kaveripiiriin (Sinkkonen 2010, 93).

4 Asenteet

Asenteet ovat osa ihmisen arkea ja asennetta terminä käytetään päivittäin. Asenteet vaikuttavat siihen, miten ihminen tulkitsee ympäristöään, ja ne ohjaavat käyttäytymistä sosiaalisissa tilanteissa. Asenteet helpottavat jäsentämään ihmisen omia kokemuksia. Jokaisella ihmisellä on monia erilaisia asenteita. (Erwin 2001, 9–10.)

4.1 Asenteiden määrittely

Thomas & Znaniecki 1918 määrittelivät asenteen olevan "yksilön mielentila tiettyyn kohteeseen nähden". Tämä tarkoittaa sitä, että asenteella on aina kohde. Kohde voi olla fyysinen, esimerkiksi ihminen, mutta se voi olla myös vähemmän havainnollinen kohde, esimerkiksi hyväntekeväisyystyö. Asenne kohdistuu aina asenteen haltijalle merkitykselliseen kohteeseen. Thurstone täydensi tätä Thomasin & Znanieckin teoriaa määrittelemällä asenteen "psykologiseen kohteeseen kohdistuvaksi myönteiseksi tai kielteiseksi tunteeksi". Tässä teoriassa asenteet sisältävät sen verran ajattelua, että ne kohdistuvat johonkin psykologiseen kohteeseen. (Erwin 2001, 11–12.)

Asenteiden voidaan myös yksinkertaisimmillaan ajatella olevan ihmisen taipumusta reagoida erilaisiin tilanteisiin suhteellisen johdonmukaisesti. Tämä tarkoittaa lähinnä sitä onko henkilö yleensäkin myönteinen vai kielteinen kohdatessaan esimerkiksi uusia ihmisiä. Tällöin taipumus antaa ihmisen käyttäytymiselle ja asenteille enemmän kehyksen, joka kuitenkin voi myöhemmin kokemuksen kautta muuttua. (Erwin 2001, 12–14.)

Asenteet määritellään usein opituiksi valmiuksiksi, mutta asenteiden syntymiselle voi olla myös perinnöllistä alttiutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita että ihmisellä olisi jo syntyessään tietynlaisia asenteita. Joidenkin asenteiden kehittymiseen voi vaikuttaa perinnöllinen alttius. Asenteiden perinnöllisyyttä on tutkittu kaksoistutkimuksilla, jotka osoittivat, että identtisillä kaksosilla on todennäköisemmin samankaltaisia asenteita kuin ei-identtisillä kaksosilla. Asenteiden samankaltaisuus näkyy myös tilanteessa, jossa kaksoset ovat kasvaneet täysin eri ympäristössä. Perinnöllisyyden vaikutuksesta asenteisiin ei ole vielä tutkittu kovin laajasti. (Erwin 2001, 51–53.)

4.2 Asenteiden rakentuminen

Gordon Allportin mukaan asenteet rakentuvat sosiaalisten tilanteiden ja erilaisten kokemusten kautta. Voidaan ajatella, että asenteet ovat opittuja, mutta osaltaan niiden rakentumiseen voi myös vaikuttaa biologinen kehittyminen kognitiivisesti. Yleisesti kuitenkin ollaan sitä mieltä, etteivät asenteet tule meille sisäsyntyisinä, vaan ihmisen kokemuksilla on suuri merkitys. (Erwin 2001, 12–14.)

Suora kokemus vaikuttaa asenteisiin positiivisesti tai negatiivisesti. Ahtaan paikan kammo voi juontaa juurensa lapsuudesta, jolloin lapsi on jäänyt kiinni ahtaaseen paikkaan. Asenteita voi synnyttää esimerkiksi asenteen kohteen runsas läsnäolo. Tuttuus luo usein positiivisia asenteita, esimerkiksi tietyn ihmisen jatkuva läsnäolo luo yleensä positiivisia mielikuvia tästä henkilöstä. (Erwin 2001, 36–37.)

Henkilökohtainen viestintä voi luoda voimakkaasti asenteita. Ihmisillä on tapana käyttää tarkoituksella muita ihmisiä asennetiedon hankkimiseen. Median vaikutuksesta asenteiden muodostumiseen ja muuttumiseen on kiistelty paljon ja siitä on tehty useita tutkimuksia. Media vahvistaa ja muovaa asenteita monilla elämänalueilla, se muovaa esimerkiksi sukupuolirooleja, etnisten ryhmien stereotyyppistä ajattelutapaa ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Joskus median vaikutus on ilmeistä, mutta useimmiten se on hienovaraista. Media voi vaikuttaa yksilön subjektiiviseen kokemukseen itsestään. (Erwin 2001, 32–36.)

Asenteiden ja käyttäytymisen välinen suhde ei aina ole kovin selvä, sillä ihminen voi toimia vastoin omaa asennettaan. Asenteet voivat tulla esiin vasta tietyissä olosuhteissa. Esimerkiksi sosiaalinen paine voi aiheuttaa vaikeuden ilmaista ryhmänormista poikkeavia asenteita syrjäytymisen pelossa. (Erwin 2001, 57–60.)

4.3 Asenteiden funktiot

Asenteita voidaan ryhmitellä erilaisten funktioiden eli tarkoitusten mukaan, joita yksilöt asenteilleen antavat. Joillakin asenteilla voi kuitenkin olla myös useampi funktio. Asenteille annetut funktiot eivät välttämättä pysy aina samoina, vaan voivat vaihdella ajan ja esimerkiksi yksilön kasvun myötä. (Erwin 2001, 15–16.)

Välineellistä funktiota kutsutaan muun muassa hyötyfunktioiksi. Tällöin asenteen funktiona on saada jokin palkinto tai yleensäkin hyötyä jostain. Funktio voi ilmetä vain tässä hetkessä tai se voi kokemuksen mukaan jäädä pysyvämmäksi. (Erwin 2001, 16–17.)

Asenteet tukevat osaltaan myös ihmisen itsetuntoa, jolloin puhutaan minää, eli egoa puolustavasta funktiosta. Ihmiselle voi asenteiden kautta muodostua maailmankatsomus, joka suojaa ulkoiselta todellisuudelta. Maailmankatsomus voi joskus vinoutua ja siten muuttaa tulkintoja ympäristöstä. Tällöin muiden ihmisten, esineiden ja tapahtumien ymmärtäminen voi vääristyä, koska vinoutunut maailmankatsomus korostaa omaa etua. Tällaisesta suojasta

esimerkkinä ovat ihmisen itse tekemät ennakkoluulot ja -asenteet, joiden taakse voi niin sanotusti piiloutua. (Erwin 2001, 17–18.)

Minäkäsitys rakentuu asenteiden kautta. Asenteiden ilmaiseminen tuottaa yksilölle tyydytystä ja siten asenteet tukevat ihmisen minäkäsitystä. Arvoja ilmaiseva funktio tukee minäkäsityksen lisäksi myös ryhmäjäsenyyttä. Erityisen tärkeää tämä on teini-iässä, jolloin ihminen hakee hyväksyntää vertaisiltaan ilmaisemalla asenteita esimerkiksi pukeutumisen sekä musiikin kautta. Asenteilla voidaan korostaa joko kuulumista tai kuulumattomuutta johonkin ryhmään, esimerkiksi erillisyyttä vanhemmista. (Erwin 2001, 18.)

4.4 Asenteiden tutkiminen

Asenteita voidaan tutkia eri tavoin. Havainnointi on yksi käytetyimmistä asenteiden tutkimusmenetelmistä. Sen avulla voidaan selvittää eri tilanteissa henkilöiden asenteita tiettyyn kohteeseen. Havainnoinnin haasteena on pystyä keräämään tarvittavaa tietoa tarkasti ja järjestelmällisesti. Asenteita voidaan tutkia myös päiväkirjojen avulla, jolloin tutkija saa pitkittäisaineiston kohdehenkilön ajatuksista. Haasteena on kuitenkin saada selvää kuvausta asenteista, sillä asenteiden ja käyttäytymisen suhde ei ole kovin selvä. (Erwin 2001, 57–60, 75.)

Asenneasteikkoja käytetään asenteiden selvittämiseen. Asenneasteikkoja on erilaisia, joissa tarkoituksena on esimerkiksi vastata väitteisiin viisi- tai seitsenportaisella asteikolla. Vastausten perusteella voidaan selvittää, onko asenne myönteinen vai kielteinen ja kuinka voimakas asenne on. Asenneasteikon etuna on yksinkertaisuus, koska sillä on helppo kerätä informaatiota isoltakin joukolta. Haasteena on rakentaa asenneasteikko, joka ei vääristä kenenkään vastauksia. (Erwin 2001, 60–62.)

5 Nuorten päihteiden käyttö

5.1 Päihteiden vaikutuksia nuoren terveyteen

Päihteet vaikuttavat ihmisen keskushermostoon ja sitä kautta aivoihin. Nuoruusiässä aivot kehittyvät huomattavasti. Nuoren impulssikontrolli, motivaatio, informaationkäsittelykyky sekä ihmissuhteiden ylläpitämiseksi tarvittavia kykyjä kehittyvät tällöin. Mikäli nuoren aivot altistuvat suurille päihdemäärille, se voi aiheuttaa vakavia vaurioita aivojen kehitykselle. Huumeet vaikuttavat haitallisesti kehoon ja mielenterveyteen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009.)

Nuoren päihteiden käyttö vaikuttaa vakavasti nuoren fyysiseen terveyteen, mielenterveyteen, sosiaalisiin suhteisiin ja hyvinvointiin. Päihteiden käyttö voi aiheuttaa ongelmia esimerkiksi oppimisessa ja muistissa. Lisäksi runsas päihteiden käyttö on yhteydessä itsetuhoisuuteen, mielenterveydenhäiriöille ja tapaturmille. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

5.2 Nuorten keskuudessa esiintyviä päihdyttäviä aineita

Päihteillä tarkoitetaan yleensä aineita joita käytetään päihtymistarkoitukseen. Tällaisia päihteitä ovat esimerkiksi alkoholi, lääkkeet tai huumeet. (Kempinen 1997.) Päihteitä käytetään niiden mielihyvää tuovan tunteen vuoksi. Niitä voidaan käyttää myös turruttamaan pahaa oloa ja ahdistusta. (Nuorten mielenterveystalo 2014.)

Alkoholi vaikuttaa ihmisen aivojen hermojärjestelmään monin tavoin ja alkoholi luokitellaan lamaavaksi aineeksi. Vuodesta 2005 asti alkoholi on ollut 15–64-vuotiaiden yleisin kuolinsyy. (Päihdelinkki 2011a.) 27 prosenttia nuorista uskoi alkoholin kokeilun olevan riskitöntä, mutta pitkäaikaisella käytöllä koettiin olevan suuri terveysriski (European commission 2011).

Tupakkaa käytetään polttamalla, nuuskaamalla tai purutupakkana, jolloin nikotiini imeytyy suun kautta verenkiertoon. Tupakan sisältämä nikotiini kulkeutuu verenkierron kautta lopulta aivoihin. Tupakka aiheuttaa voimakasta fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja emotionaalista riippuvuutta. (Päihdelinkki 2011b.) Alkoholinkäyttö ja tupakointi ovat yhteydessä keskenään. Raittiista nuorista yksikään ei tupakoinut. Vähintään silloin tällöin tupakkaa polttavista nuorista käyttivät myös alkoholia. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010.)

Lääkkeiden väärinkäyttö on tietoista lääkkeen käyttämistä päihtymistarkoitukseen tai päihtymistilan muuttamiseen. Lääkkeiden käyttäminen päihteenä on yleisintä päihteidenkäyttöä alkoholin ja tupakan jälkeen. Myös lääkkeiden ja alkoholin sekakäyttö on hyvin yleistä. Yleisimpiä väärin käytettäviä lääkkeitä ovat esimerkiksi uni- ja rauhoittavat lääkkeet ja keskushermostoon vaikuttavat kipulääkkeet. Yleisesti ne lieventävät jännitystä ja ahdistuneisuutta, rentouttavat lihaksia ja osa lääkkeistä kohottaa mielialaa. (Irti huumeista ry 2014a.)

Kannabis aiheuttaa käyttäjälle aistiharhoja, poistaa estoja ja antaa rauhallisen olotilan. Kannabiksen käytön seurauksena käyttäjän keskittymiskyky heikkenee ja asioiden kokeminen voimistuu. Kannabiksen yleisin käyttötapa on polttaminen. Kannabiksesta voidaan johtaa hasista, marihuanaa ja kannabisöljyä. (Kemppinen 1997, 83–85.) Nuorista 11 prosenttia uskoi, ettei kannabiksen kokeilulla ole suuria terveysriskejä. Nuorista 10 prosenttia uskoi, ettei kokeilemisella ole ollenkaan riskejä. (European commission 2011.)

Amfetamiini on keskushermostoa kiihdyttävä aine ja siitä voidaan johtaa metamfetamiinia ja dekstroamfetamiinia. Myös ekstaasi on synteettinen amfetamiinijohdos, jota esiintyy esimerkiksi pillereinä, pulverina ja kapseleina (Päihdelinkki 2011d). Amfetamiini vaikuttaa aivojen lisäksi myös muihin elimiin, kuten sydämeen. Yleensä amfetamiinin välittömiä psyykkisiä vaikutuksia ovat hyvän olon tunne ja energisyys. Annoskoon kasvaessa käyttäjä voi tuntea olonsa ylivertaiseksi, voimakkaaksi, aggressiiviseksi, levottomaksi ja puheliaaksi. (Päihdelinkki 2011e.)

Jokainen huume aiheuttaa reaktioita aisteissa ja niiden toiminnassa. Huumeiden vaikutukset eri ihmisiin voivat vaihdella. Esimerkiksi käyttäjän ikä, elämäntilanne, persoonallisuus, aineen annostelu, ennako-odotukset ja sen hetkinen mieliala sekä ympäristö vaikuttavat ihmisen käyttökokemukseen. (Kemppinen 1997, 59.)

Impaaminen tarkoittaa liuotinpitoisen ilman hengittämistä suoraan purkista, aineessa kostutetun rätin läpi tai muovipussista, jonka sisässä on impattavaa ainetta. Impattava aine kulkeutuu nenän ja suun limakalvojen kautta verenkiertoon ja vaikuttaa sitä kautta muun muassa aivoihin. Impattavia aineita ovat esimerkiksi liimat, lakat, tinneri, puhdistusaineet ja ilokaasu. Myös bensiinituotteita voidaan haistella päihtymistarkoituksessa. Yleensä imppaajat ovat nuoria, jotka eivät saa haltuunsa muita päihdyttäviä aineita. (Päihdelinkki 2011c.)

Huumesieniä käytetään syömällä sekä teeksi uutettuna ja polttamalla. Sienien päihdekäyttö on kansanterveydellisestä näkökulmasta melko vähäinen, sillä käyttäjiä on vähän. Sienet aiheuttavat lievää psyykkistä riippuvuutta. Pitkäaikaisista vaikutuksista ei ole selvää tietoa. (Päihdelinkki 2011f.)

5.3 Nuoret ja päihteiden käyttö

Päihteiden käytön aloittamisessa on havaittu olevan kaksi erilaista mallia; syrjäytymismalli ja nuorisokulttuurinen malli. Syrjäytymismallin mukaan päihteiden käyttö on yksi askel syrjäytymisessä. Tällöin nuorena alkanut päihteiden käyttö voi olla seurausta lapsuuden kehoista oloista tai ajankohtaisista ongelmista. Nuorisokulttuurinen malli selittää päihteiden merkitystä osana nuorten vapaa-aikaa ja juhlintaa. Tämä tarkoittaa päihteiden käyttöön ajautumista sosiaalisissa tilanteissa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2009.)

Perinteisen porttiteorian mukaan huumeiden käyttäminen alkaa ensin tupakan polttamisesta, jonka jälkeen aletaan käyttämään alkoholia. Alkoholin

vaikutuksen alaisena kynnys kokeilla muita päihteitä on usein matalampi. Eri huumeiden kokeileminen on helpompaa, sillä niiden saatavuus on lisääntynyt. Tämä on vaikuttanut siihen, että nuori saattaa aloittaa huumeiden käytön vahvemmillä huumeilla, kuten ekstaasilla tai amfetamiinilla. Perinteinen porttiteoria ei siis välttämättä toteudu kaikkien nuorten kohdalla. (Leskinen 1999. 28–41.)

Nuori pyrkii yleensä peittelemään päihteiden käyttöönsä vanhemmiltaan. Vanhempien voi olla tämän vuoksi haastavaa puuttua nuoren päihteiden käyttöön varhaisessa vaiheessa. Vanhemmat voivat tiedostamattaan kieltäytyä näkemästä nuoren päihteiden käyttöön viittaavia asioita. Vanhemmalla voi kuitenkin olla epämääräinen huoli nuoresta, jota vanhempi ei välttämättä osaa kohdistaa juuri päihteiden käyttöön. Nuori voi toivoa, että vanhemmat puuttuisivat hänen päihteiden käyttöönsä. Nuori voi esimerkiksi jättää tarkoituksella päihteiden käyttövälineitä esille, jotta vanhemmat huomaisivat asian. Näin nuori voi hakea päihteiden käytöllään huomiota vanhemmiltaan. (Leskinen 1999. 28–41.)

Nuori voi hakea päihteiden käytöllään kodista ja vanhemmista irtautumista. Tällöin kaveripiirin merkitys korostuu. Alkuvaiheessa nuorten päihteiden käyttö on sosiaalinen tapa, sillä nuoret kokeilevat ja opettelevat käyttämään päihteitä yhdessä. Alkuvaiheen jälkeen päihteiden käyttöön muodostuu yksilöllisiä tarpeita, kuten alkoholin avulla rentoutuminen. (Karvonen 2002, 89–94.)

Päihteiden käytöltä suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi vahva vanhemmuus sekä keskusteluyhteyden säilyminen perheessä. Nuori voi altistua päihteiden käytölle helpommin, jos hänellä on kouluvaikeuksia tai nuoren kaveripiiri on päihdemyönteinen. (Aira 2014.) Huumeista ja huumeiden käytöstä nuoret saivat tietoa eniten ystäviltään ja lisäksi he etsivät tietoa internetistä. Nuoret saivat tietoa huumeista myös sukulaisilta ja terveydenhoidon ammattilaisilta. (European commission 2011.)

5.4 Nuorten päihdeasenteet

Nuoren oma asennoituminen päihteisiin voi olla aluksi negatiivinen. Asenne voi pohjautua esimerkiksi vanhempien varoituksiin, koulun valistukseen tai nuori voi tuntea jonkun, jolle päihteiden käytöstä on tullut ongelma. Nuori voi kuitenkin saada kaveripiiriltään tai median kautta tietoa esimerkiksi kannabiksen laillistamiskeskustelun kautta myönteistä informaatiota päihteiden käytöstä. Tämä voi hämmentää nuorta ja nuorella ei välttämättä ole kykyä arvioida tiedon luotettavuutta. Hämmennys ja nuoruuteen liittyvä kokeilun halu voivat yhdessä aiheuttaa nuoren päihteiden kokeilun. Lisäksi päihteiden tarjoaja on usein nuoren tuttu tai kaveri, jolloin uteliaisuus voi viedä voiton. Nuori on voinut nähdä, ettei päihteiden käytöstä ole ollut vielä ongelmaa päihteiden tarjoajalle. (Leskinen 1999. 28–41.)

Vanhempien riittämätön tuki ja huolenpito ovat yhteydessä nuorten runsaaseen päihteiden käyttöön. Lasten ja hänen vanhempiansa vuorovaikutus vaikuttaa nuoren asenteisiin. Mikäli vuorovaikutus on aktiivista ja vastavuoroista, nuorten on helpompi ymmärtää ja omaksua vanhempiansa arvoja ja asenteita. Nuoret omaksuvat vanhemmiltaan näin myös käyttäytymismalleja. (Orjasniemi 2007, 73–87.)

Päihdeet kuvaavat nuorelle aikuisten maailmaa, johon nuorilta on vielä pääsy kielletty. Tämä kiehtoo nuorta ja päihteiden kautta nuori voi tuntea itsensä aikuisemmaksi kuin onkaan. Nuori elää usein hetkessä, joten nuori voi unohtaa päihteiden vaarat kun hänelle tarjotaan päihteitä. Päihteiden käyttöön liittyy usein sosiaalinen paine, jolloin nuori joutuu punnitsemaan eri vaihtoehtoja. Syrjäytymisen pelko voi aiheuttaa sen, että nuori alkaa käyttämään päihteitä, jos hänen kaveripiirinsä on päihdemyönteinen. (Nuorten mielenterveystalo 2014.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton toteuttamassa tutkimuksessa (2010) ilmeni, että nuorten alkoholinkäyttöön vaikuttaa vahvasti kokeilunhalu sekä kavereiden esimerkki. Päihdemyönteinen ilmapiiri edesauttoi nuorten päihdekokeiluja.

Yhdeksäsluokkalaisista viidennes uskoi alkoholista olevan apua sosiaalisten kontaktien luomisessa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010.)

Päihteiden käyttäjiä yhdistää usein kaveruus. Kaveripiirissä käytetään yhdessä päihteitä, jolloin irtautuminen päihteitä käyttävästä porukasta on haastavaa sosiaalisen paineen vuoksi. Nuorelle tämä voi olla haastava tilanne sillä hän voi kokea lojaaliutta kavereita sekä vanhempia kohtaan yhtä aikaa. (Leskinen 1999, 28–41.)

Päihdetilastollisen vuosikirjan (2013) taulukkojen mukaan vuonna 2012 raittiita 15–24-vuotiaita koko Suomen väestön miehistä oli 27 prosenttia. Sama luku oli vuonna 2010 24 prosenttia. Naisilla raittiiden määrä vuonna 2012 oli 28 prosenttia ja vuonna 2010 19 prosenttia. Raittiiden nuorten määrä on siis ollut pienessä nousussa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013, 124–129. Mukailten.)

6 Prosessin kuvaus

Opinnäytetyömme aihe nousi esille Joensuun vastaanottokodin tarpeesta päivittää kartoitusvaiheessa käytettäviä lomakkeitaan. Menimme tapaamaan vastaanottokodin henkilökuntaa, ja pohdimme yhdessä minkä kartoituslomakkeen kehittämistä olisi eniten hyötyä. Päädyimme yhdessä kehittämään päihdekartoituslomaketta, koska siinä yhdistyivät heidän tarve uudelle kartoituslomakkeelle ja meidän mielenkiintomme aihetta kohtaan. Aihe rajautui pian päihdeasennekartoituslomakkeen (liite 4) kehittämiseen, sillä vastaanottokodilla ei vielä ole vastaavaa käytössä ja sen kehittämiseksi löytyi tarvetta.

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistetään käytännön toteutus ja toiminnan raportointi. Toiminnan tavoitteena on pitkäjänteinen ja hyvin suunniteltu opinnäytetyö. Koska tarkoituksena on tuottaa jokin konkreettinen tuote, olisi opinnäytetyön aiheen hyvä olla työelämälähtöinen ja käytännönläheinen. Tällöin päästään peilaamaan tietoja ja taitoja senhetkiseen työelämään ja sen tarpeisiin. Työelämälähtöisessä toiminnassa kohdataan käytännönläheisiä ongelmia jotka kertovat paljon opiskelijalle työelämässä toimimisesta. Toiminta pitäisi toteuttaa tutkimuksellisella asenteella ja työn tulisi olla tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–17.)

Toiminnallisen opinnäytetyömme konkreettinen tuotos oli päihdeasennekartoituslomake sijoitetuille nuorille. Opinnäytetyömme aihe oli työelämälähtöinen, sillä Joensuun vastaanottokodilla oli selkeä tarve kyseiseen lomakkeeseen. Tavoitteenamme oli luoda käyttökelpoinen ja selkeä lomake vastaanottokodin käyttöön.

Toiminnallinen opinnäytetyö aloitetaan aiheanalyysillä, jolloin ideoidaan työn aihetta. Aiheen löydyttyä tehdään toimintasuunnitelma jossa pohditaan tarkasti mitä tehdään ja miksi tehdään. Toiminta aikataulutetaan sekä pohditaan mitä keinoja löydetään tuloksen saavuttamiseksi. Suunnitelma on osoitus johdonmukaisesta päättelykyvystä ja myös lupaus siitä mitä aiotaan tehdä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23–27.) Laadimme opinnäytetyösuunnitelman, jota täydensimme opinnäytetyön aiheen rajautuessa. Toimintasuunnitelmaa pohdimme ja laadimme yhdessä toimeksiantajamme kanssa.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää määrittää kohderyhmä täsmällisesti, koska opinnäytetyön tuotos tulee aina jollekin käyttöön. Ennen toiminnan aloittamista on tärkeää pohtia mikä on kehitettävä tehtävä ja ketä se tarkalleen ottaen koskettaa. Ensisijaisia kriteereitä ovat tuotoksen selkeys, käytettävyys kohderyhmässä ja sen toimintaympäristössä, sekä asiasisällön sopivuus suhteessa kohderyhmään. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 38–40, 53.)

Kohderyhmänämme olivat 13–17-vuotiaat Joensuun vastaanottokotiin sijoitetut nuoret. Päihdeasennekartoituslomaketta rakentaessamme mietimme miten asettelisimme kysymykset siten että ne olisivat nuorten kannalta selkeitä. Tärkeitä huomioita olivat lomakkeessa käytettävä kieli ja kysymystenasettelut. Lisäksi lomakkeen pituutta ja rakennetta mietimme nuorille sopiviksi.

Toiminnallisen opinnäytetyön raportoinnissa on keskeisessä roolissa muistiinpanot, johon toiminnallisen tuotoksen raportointi pohjautuu. Raportissa kuvataan ja käsitellään tuotoksen saamiseksi käytettyjä keinoja. Pohditaan mihin käsitteisiin ja tietoperustaan pohjaten tehtiin opinnäytetyön sisällölliset valinnat ja millä perustein teorian keskeiset käsitteet rajattiin. (Vilkka & Airaksinen 2003, 19, 42, 51.) Raportoinnissa määrittelemme keskeiset käsitteet ja esitämme perusteluja sille, miksi päädyimme tekemään tällaisen päihdeasennekartoituslomakkeen.

Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä täytyy miettiä, minkälaista tietoa tuotoksen tueksi tarvitaan (Vilkka & Airaksinen 2003, 56–58). Tietoa etsiessä huomasimme ettei kaikkea tarvitsemaamme löydy kirjoista ja muista kirjallisista lähteistä. Siitä syystä lähdimme hakemaan tietoa asiantuntijoilta mukailen teemahaastattelun toimintamallia. Tällöin tietoa voidaan käyttää opinnäytetyössä ikään kuin lähdeaineistona, argumentoinnin apuna (Vilkka & Airaksinen 2003, 56–58).

6.2 Päihdeasennekartoituslomakkeen tarkoitus ja tehtävä

Päihdeasennekartoituslomaketta käytetään Joensuun vastaanottokodilla kartoitusvaiheessa. Kartoitusvaiheessa nuoren kanssa selvitetään hänen elämäntilannettaan ja yksi osa-alue on päihteet ja päihteiden käyttö. Päihdeasennekartoituslomake tukee päihteiden käyttöön liittyviä lomakkeita ja antaa lisätietoa nuoren päihdemyönteisyydestä tai -kielteisyydestä. Päihdeasennekartoituslomaketta käytetään yksilöllisesti tarpeen mukaan, mikäli työntekijä kokee päihdeasenteiden kartoittamisen tärkeäksi. Lomakkeen avulla

voidaan selvittää myös niiden nuorten päihdeasenteita, jotka eivät vielä ole käyttäneet päihteitä, mutta ovat kiinnostuneita päihteistä.

Päihdeasennekartoituslomake toimii vastaanottokodin työntekijöiden työvälineenä. Päihdeasennekartoituslomake on työvälineenä toimiva erityisesti keskustelun tueksi. Nuori pääsee ensin itsenäisesti pohtimaan ja jäsentelemään omia päihdeasenteitaan, jonka jälkeen lomake käydään yhdessä työntekijän kanssa läpi. Työntekijät saavat lisätietoa nuoren päihteiden käytöstä, mikä on erityisen tärkeää kartoitusvaiheessa.

Päihdeasennekartoituslomakkeen perimmäisenä tarkoituksena on herätellä nuorta ajattelemaan omaa asennoitumistaan päihteisiin monelta eri kannalta. Päihdeasenteet ovat moninaisia ja päihdeasennekartoituslomakkeen kautta vastaanottokodin työntekijät pääsevät selvittämään nuoren kanssa yhdessä millaisia asenteita päihteiden käyttöön liittyy. Ovatko asenteet esimerkiksi erilaisia jos pohditaan omaa, ystävien tai vanhempien päihteiden käyttöä.

6.3 Sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoiden haastattelut

Keräsimme opinnäytetyöhömmme aineistoa teorialähteistä sekä haastattelemalla kuutta sosiaali- ja terveysalan asiantuntijaa. Haastattelujen kautta saimme ajankohtaista tietoa nuorten päihteiden käytöstä ja asenteista kirjoista, internet-lähteistä ja artikkeleista kerätyn teorian lisäksi. Näin saimme riittävän kattavan pohjan asennekartoituslomakkeen (liite 4) kehittämiseen.

Yleinen syy kerätä asiantuntijahaastatteluja on taustatiedon kerääminen kirjallisen aineiston tueksi. Asiantuntijahaastatteluilla on merkittävä rooli, kun tutkittavasta aineistosta on puutteellista ja vähäistä dokumentoitua aineistoa. (Alastalo & Åkerman 2010.) Käytimme asiantuntijahaastatteluja saadaksemme tietoa asiantuntijoiden kokemuksista käytännön työstä.

Asiantuntijahaastattelussa haastateltavalta pyritään hankkimaan ainutkertaista ja faktaperäistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tutkijoiden lähtökohtana tulee olla

vuorovaikutuksellinen haastattelu, jossa on keskusteleva ilmapiiri. Haastateltavat valitaan heidän asemansa tai muun tutkittavaan ilmiöön liittyvän osallisuutensa vuoksi. Haastateltavaa voi pyytää tutustumaan etukäteen oheismateriaaliin, jotta tutkijan kannalta haastattelu etenisi mahdollisimman sujuvasti. (Alastalo & Åkerman 2010.)

Saatteena asiantuntijoille lähetettyyn sähköpostiin kirjoitimme meitä kiinnostavan erityisesti nuorten vallitsevat asenteet päihteitä kohtaan. Toivoimme, että saisimme samasta toimipaikasta kaksi haastateltavaa. Toimipaikat valitsivat itse kaksi vapaaehtoista haastateltaviksi. Kriteerinä pidimme sitä, että henkilöt ovat työskennelleet nuorten kanssa jo useamman vuoden. Osa haastateltavista pyysi kysymykset etukäteen nähtäviksi.

Lähtökohtana laadullisessa tutkimusmenetelmässä on kirjoittamattoman tiedon kerääminen ja kokonaisvaltaisemman kuvan saaminen kyseisestä ilmiöstä. Yksilöhaastatteluissa on hyvä käyttää joko lomake- tai teemahaastattelua. Puolistrukturoitu teemahaastattelu toimii, kun halutaan tietoa tietyistä teemasta. Teemahaastattelua on käytetty eniten tiedon keräämiseen toiminnallisissa oppinäytetöissä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63–64.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, sillä valitut teemat ovat kaikille haastateltaville samat. Aiemmin hankitun teorian ja peruskäsitteiden selvittämisen jälkeen haastattelun suunnittelussa rakennetaan teemahaastattelun runko. Teema-alueet ovat spesifioituja alakäsitteitä tai -luokkia. Haastattelu etenee keskustelunomaisesti teemarunkoa tukena käyttäen ja keskustelu kohdennetaan ennalta valittuihin teemoihin. Teemojen ja kysymysten järjestys voi vaihdella eri tilanteissa. Teemahaastattelussa nostetaan esille haastateltavien omia kokemuksia ja määritelmiä tilanteista. Tällöin haastateltavan ääni tulee erilailla kuuluviin, kun sille annetaan tilaa teemojen puitteissa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48, 66–67.)

Teemahaastattelua käytettäessä ollaan kiinnostuneita tutkittavan aiheen perusolemuksesta ja -luonteesta. Haastatteluissa ei ole tarkoituksena vahvistaa tutkijan ennakkoluuloja, vaan ennemmin löytää uusia teemoja

suunnitteluvaiheessa valittujen teemojen lisäksi. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 65–66.) Aloitimme opinnäytetyömme keräämällä teoriatietoa päihteistä, asenteista ja niiden syntymisestä sekä nuoruusajasta. Näiden pohjalta rakensimme asiantuntijoille suunnatun teemahaastattelurungon (liite 3). Keskeiset teemat meidän haastattelurungossa olivat päihteet, nuorten päihdeasenteet sekä haastateltavien toimipaikoissa jo käytössä olevat kartoituslomakkeet. Tarkoituksenamme oli löytää uusia teemoja asiantuntijahaastattelujen kautta.

Toteutimme asiantuntijahaastattelut haastateltavien työpaikoilla. Jokainen haastattelu kesti noin tunnin. Olimme molemmat mukana jokaisessa haastattelutilanteessa ja äänitimme kaikki haastattelut saatuaamme siihen haastateltavilta luvan. Pyrimme luomaan haastatteluista mahdollisimman luonnollisen tilanteen. Tavoitteena oli rakentaa mahdollisuus avoimelle keskustelulle, jota vietiin eteenpäin ennalta päätettyjen teemojen avulla. Haastattelutilanteissa korostimme haastateltaville, että halusimme tietoa erityisesti heidän asiantuntijuuden kautta. Lisäksi kerroimme, ettei heidän nimiään tuoda esille opinnäytetyössämme.

Aloitimme haastattelujen purkamisen pian haastattelutilanteen jälkeen. Litteroimme pääkohdat haastatteluista nauhoitusten pohjalta. Pääkohtien litterointien jälkeen aloitimme saadun aineiston teemoittelun. Näin saimme yhdisteltyä eri haastatteluista saatua informaatiota, jota vertasimme teoriatietoon. Käsittelimme jokaisen haastattelun erikseen. Pidimme huolen siitä, että aineiston sisältö ei muutu aineistoa käsiteltäessä prosessin aikana. Vain me kuuntelimme ja käsittelimme haastatteluaineiston, jolloin haastateltavien anonymiteetti säilyi. Emme missään vaiheessa raporttia kerro ketkä haastateltavat olivat ja missä he työskentelivät. Koodasimme haastateltavat arpomalla heille numerot sattumanvaraisesti. Käytimme koodeja käsitellessämme aineistoa. Näin heitä ei voida tunnistaa raportistamme.

7 Asiantuntijahaastatteluista saadut tulokset

Keskustelimme asiantuntijoiden kanssa mitkä päihteet ovat nuorten keskuudessa yleisimmin käytettyjä, mistä he niitä saavat ja mitä nuoret yleensä mieltävät päihteiksi. Kysyimme asiantuntijoilta millainen merkitys perheellä, kavereilla ja medialla on nuorten päihdeasenteiden rakentumisessa. Halusimme saada tietoa myös muissa toimipaikoissa käytetyistä päihteisiin liittyvistä kartoituslomakkeista. Tavoitteenamme oli saada teoriatiedon tueksi asiantuntijoiden näkemyksiä aiheesta päihdeasennekartoituslomakkeen (liite 4) kehittämistä varten.

Asiantuntijoiden mukaan nuoret aloittavat päihteiden käytön pääosin yläkouluikaisinä. Yleensä ensimmäiset kokeilut sijoittuvat siirtymiseen alakoulusta yläkouluun 13-vuotiaana (Haastateltavat 27 & 32). Joskus päihteiden kokeilua tapahtuu aikaisemminkin. Esimerkiksi tupakan kokeilua on esiintynyt 9-vuotiailla. Tällöin käyttö ei ole vielä säännöllistä. (Haastateltava 49.) Tämän vuoksi asennekartoituslomake oli hyvä kehittää juuri 13–17-vuotiaiden käyttöön.

7.1 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen aineistojen analyysimenetelmä. Sisällönanalyysi on systemaattinen ja objektiivinen tapa analysoida aineistoa. Pyrkimyksenä sisällönanalyysillä on saada tutkittava ilmiö tiivistettyyn ja selkeään muotoon, kuitenkin kadottamatta aineiston sisäistä informaatiota. Sisällönanalyysin kautta luodaan selkeyttä tutkittavaan aineistoon, jonka pohjalta voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103–124.)

Sisällönanalyysillä on kolme vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään. Auki kirjoitetusta aineistosta, kuten haastattelusta, jätetään pois kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen pois. Toisessa vaiheessa aineistoa

aletaan ryhmitellä, jolloin aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja yhdistetään samaa tarkoittavat asiat. Kolmannessa vaiheessa pyritään käsitteellistämään aineistoa. Tämä tarkoittaa sitä, että aineiston samankaltaiset asiat pyritään saamaan jonkun tieteellisen käsitteen alle. Samalla edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009. 91, 103–124.)

Kuuntelimme nauhoitetut haastattelut ja kirjasimme niistä lomakkeen kannalta olennaisia asioita ylös. Emme litteroineet haastattelua sanasta sanaan, vaan poimimme olennaisia asioita haastatteluista. Kuunneltuamme kaikki haastattelut, aloimme ryhmitellä eri haastatteluista saatuja tietoja teemojen alle. Tässä vaiheessa teemat olivat hyvin laajoja yläkäsitteitä. Teemoiksi nousivat päihteiden käyttö, päihdeasenteet ja haastattelujen kautta nousseet muut teemat. Jokaisen teeman alla oli monta alateemaa. Aloitimme asiantuntijahaastattelujen kautta saatujen tietojen tarkastelun suhteessa teorialähteistä kerättyyn tietoon.

7.2 Haastatteluista saatujen tulosten soveltaminen asennekartoituslomakkeessa

Asiantuntijahaastatteluista tuli ilmi, että nuorten päihdeasenteisiin vaikuttavat perhe, kaverit ja media. Näiden vaikutus suhteessa toisiinsa vaihtelee riippuen nuoresta, hänen kehityksestään, elämänvaiheestaan ja itsetunnostaan (Haastateltava 40). Yhteistä runsaasti päihteitä käyttävillä nuorilla on puute rakkaudesta ja hyväksynnästä. Näitä haetaan päihteistä ja päihteitä käyttävältä porukalta. Taustalla voi olla tunne siitä, että vanhempia ei kiinnosta tai että he eivät ole läsnä tarpeeksi nuoren elämässä. (Haastateltava 27.)

Perheellä on suuri merkitys nuoren päihdeasenteiden syntymiseen. Perheeltä opitaan tavat iloita, juhlia tai purkaa paineita ja pahaa oloa. Näissä tilanteissa päihteiden käytöstä otetaan mallia vanhemmilta. (Haastateltava 32.) Osa nuorista kapinoi vanhempiaan vastaan käyttämällä päihteitä. Vanhemmuudessa ja kasvatuksessa saattaa olla ongelmia tai perheen sisäisiä haasteita,

esimerkiksi taloudellisessa tilanteessa. Tämä voi johtaa siihen, että nuori alkaa oireilemaan ja käyttämään päihteitä. (Haastateltava 54.)

Yleisimmät päihteet nuorten keskuudessa asiantuntijoiden mukaan ovat alkoholi, tupakka ja kannabis. Lääkkeet, lääkkeiden sekakäyttö alkoholin kanssa, imppaaminen, ilokaasu ja kovemmat huumeet, kuten heroini ja amfetamiini, ovat hieman harvinaisempia (Haastateltava 27). Asiantuntijahaastattelussa tuli ilmi, että alkoholi on edelleen nuorten keskuudessa suosituin päihde. Eniten nuoret käyttävät mietoja juomia ja väkevämpiä hieman harvemmin (Haastateltava 49). Kannabiksen käyttö on yleistynyt nuorten keskuudessa ja sitä on helppo saada muun muassa kotikasvatuksen lisääntymisen vuoksi. Osa nuorista käyttää päihdyttävistä aineista vain kannabista, koska sitä pidetään luomutuotteena, puhtaampana ja vähemmän vaarallisena kuin alkoholia. (Haastateltava 40.) Eräässä haastattelussa nousi esille nuorten energiajuomien liikakäyttö päihtymistarkoituksessa. (Haastateltava 54).

Haastateltavien mukaan raittiiden nuorten määrä on kasvanut (Haastateltavat 40 & 49). Siksi päihdeasennekartoituslomakkeeseen laitoimme vaihtoehtoja, jotka sopisivat päihdeistä täysin kieltäytyville. Asettelimme ensimmäistä osiota lukuun ottamatta kaikkiin osioihin vaihtoehtoja raittiille nuorille. Kysymyksiin voi vastata päihteitä käyttänyt nuori tai nuori joka ei ole käyttänyt päihteitä. Hänellä voi kuitenkin olla lähitulevaisuudessa aikomus käyttää joitakin päihteitä. Tämäkin kertoo asenteiden moninaisuudesta. Vaikka päihteisiin kohdistuvat asenteet eivät vielä olisikaan tulleet esille, lomakkeella halutaan ennakoida nuoren halua kokeilla ja käyttää päihteitä.

Osa kysymyksistä asennekartoituslomakkeessamme on suunnattu suoraan esimerkiksi alkoholille koska se on selvästi nuorten suosiossa. Emme kuitenkaan halunneet tehdä lomakkeesta vain alkoholi-, tupakka-, kannabiskyselyä koska tällöin lomake ei välttämättä olisi ajallisesti käytettävissä kovin pitkään päihdetrendien vaihdellessa.

Asiantuntijoiden mukaan nuorten mielipiteet eroavat siinä mitkä aineet luokitellaan päihteiksi. Tupakkatuotteita ei pidetä yleensä päihteinä. Kannabis ja alkoholi jakavat eniten nuorten mielipiteitä. Liuottimien ja muiden aineiden imppaamista eikä myöskään muuten laillisten aineiden, kuten muskottipähkinän liikakäyttöä pidetä pahana. (Haastateltava 27.) Perinteiset huumeet, kuten heroini, LSD ja amfetamiini ovat nuorten mielestä selkeästi päihteitä (Haastateltava 32.) Koska mielipiteet nuorten keskuudessa vaihtelevat niin paljon, oli kehitettyyn päihdeasennekartoituslomakkeeseen tarpeen määrittää mitä aineita tarkoitamme päihteillä. Määrittelyn avulla kaikki lomakkeeseen vastaavat nuoret vastaavat samalta tietopohjalta.

Media vaikuttaa nuorten päihteiden käyttöön myönteisesti tai kielteisesti (Haastateltava 54). Mediasta saadaan hyvää ja asianmukaista tietoa ja hyviä roolimalleja. Kielteistä mediassa on se, että sieltä voi saada paljon väärää ja epäluotettavaa tietoa sekä huonoja roolimalleja. Nuoret saavat mediasta perusteluja omalle päihteiden käytölle. Sosiaalinen media tarjoaa nuorille muoti-ilmiöitä ja helpottaa päihteiden saamista. Sosiaalisesta mediasta on aina saatavilla joku, joka tietää mistä saada päihteitä ja missä muut nuoret viettävät aikaansa. (Haastateltava 27.)

Yleistä tietämystä ja valvutuneisuutta päihteisiin arvioidaan ensimmäisen osion avulla, jossa nuorta pyydetään avaamaan erilaisten puhekielestä tulleiden sanojen merkitystä. Valittujen sanojen ajatellaan olevan vieraampia heille, jotka eivät käytä päihteitä tai joiden kaveripiirissä ei päihteitä käytetä. On kuitenkin huomioitava, että nuoren tietoisuus päihteiden nimityksistä ei välttämättä liity nuoren omaan päihteiden käyttöön. Käytimme tässä osiossa apuna Irti Huumeista Ry:n (2014b) huumesanastoa.

Osiossa kaksi nuorta kannustetaan pohtimaan omia päihteisiin liittyviä ajatuksiaan. Avoimilla kysymyksillä saadaan laajempaa ja yksityiskohtaisempaa tietoa päihteiden käytöstä nuoren omin sanoin. Avokysymysten kautta nuorta haastetaan ajattelemaan itse omia päihdeasenteitaan, sillä valmiita vaihtoehtoja ei ole tarjolla. Suoralla kysymyksellä ”Mitä päihteitä voisinkin kokeilla?”, halutaan saada nuorelta rehellinen ja suora vastaus, mikäli häntä kiinnostaa joku tietty

päihde. Kysymyksillä ”Minkälaisessa tilanteessa päihteiden käyttö on mielestäsi sopivaa” ja ”Missä tilanteissa päihteiden käyttö ei ole missään nimessä sopivaa”, saadaan esiin nuoren asenteita milloin päihteiden käyttö on hänen mielestään sallittua.

Nuorten keskuudessa vallitsee ajatus hetkessä elämisestä ja toimimisesta siten ettei vanhana kaduta. Näin ollen nuoret ajattelevat että heidän on heti kokeiltava kaikkea mahdollista, koska se kuuluu heidän mielestään nuoruuteen. (Haastateltava 27.) Tällaista nykyhetkessä elämistä ja tulevaisuuden ajattelematta jättämistä yritetään kartoittaa päihdeasennekartoituslomakkeen osiossa kolme. Tässä osiossa esitetään väittämiä, johon nuoren tulee vastata onko väite hänen mielestään oikein vai väärin. Osiossa on väite, jossa nuoren tulee kertoa esimerkiksi ajatuksistaan liittykö päihteiden käyttö nuoruuteen.

Kolmannessa osiossa halutaan saada tietoa nuoren ajatuksista päihteiden käytön hyväksyttävyydestä. Nuoren tulee miettiä miksi hän käyttää päihteitä ja mitä hän päihteiden kautta saa. Lisäksi tämän osion kautta halutaan saada tietoa mitä nuori ajattelee lähipiirinsä päihteiden käytöstä.

Nuoret käyttävät yleisimmin päihteitä kerran tai kaksi kuussa. Osalla nuorista käyttö on säännöllisempää, esimerkiksi kerran viikossa. (Haastateltava 27.) Tupakkaa nuoret käyttävät päivittäin (Haastateltava 54). Nuorten päihteiden käyttö sijoittuu viikonloppuihin. Nuorten päihteiden käyttö on päihtymishakuista ja nuoret kutsuvat sitä itse viihdekäytöksi. Työntekijän mielestä nuorten säännöllinen ja viikoittainen käyttö on oirehdintaa jostain. (Haastateltava 32.) Toisaalta taas haastatteluissa tuli ilmi, että raittiiden nuorten määrä on lisääntynyt (Haastateltavat 40 & 49).

Päihdeasennekartoituslomakkeessa osiossa neljä, pohditaan kuinka usein nuoret pitävät hyväksyttävänä käyttää päihteitä. Vaihtoehdot kysymykseen tulivat haastattelujen kautta, sillä asiantuntijat kertoivat kuinka usein nuoret yleisimmin käyttävät päihteitä. Tällä kysymyksellä saadaan tietoa siitä, missä määrin nuoren mielestä on hyväksyttävä käyttää eri päihteitä. Erittelimme päihteet joita kysytään, sillä esimerkiksi nuoret voivat pitää alkoholia

hyväksyttävämpänä päihteenä kuin amfetamiinia. Samalla kysymyksen kautta saadaan esille nuoren asenteita eri päihteitä kohtaan.

Osiossa viisi halutaan saada lisätietoa nuoren päihdeasenteista lauseen jatkamistehtävän muodossa. Nuoren voi olla helpompi jatkaa lausetta kuin vastata täysin avoimeen kysymykseen. Tässä osiossa nuoren tulee perustella omaa päihteiden käyttöään tai kieltäytymistä päihteistä. Nuorta ohjataan miettimään lauseen jatkamisen kautta esimerkiksi hänen päihteiden käyttöään tulevaisuudessa.

Asiantuntijoiden mukaan nuoret hakevat kaveripiiristä hyväksyntää ja eriävien mielipiteiden ilmaiseminen luo porukasta syrjäytymisen pelkoa. Halu kuulua ryhmään saa nuoret toimimaan ryhmän mukana. Ryhmäpaine voi johtaa esimerkiksi päihteiden käyttöön. (Haastateltava 59.) Päihdeasennekartoituslomakkeen avulla tällaiset asenteet voivat nousta esiin osion kuusi kautta. Asenteiden esille nouseminen auttaa työntekijää tarttumaan aiheeseen ja keskustelemaan nuoren kanssa kaveripiirin merkityksestä.

Osiossa kuusi on vaihtoehtoja joista nuori voi valita mitä hän saa päihteiden käytön kautta. Osiossa haetaan syitä sille miksi nuori käyttää päihteitä. Onko taustalla esimerkiksi ahdistuneen olon helpottaminen tai keino hakea huomiota vanhemmilta. Vaihtoehtoja on runsaasti ja ne ovat monipuolisia. Nuorella itsellään on mahdollisuus kertoa mitä hän saa päihteiden avulla.

Sukupuolten välillä ei ole suuria eroja päihteiden käytössä. Päihteiden käyttö on ajan myötä tasavertaistunut. (Haastateltava 40.) Kuitenkin useassa asiantuntijahaastatteluista tuli ilmi, että työntekijöillä on huoli erityisesti nuorten tyttöjen päihteiden käytöstä ja siihen liittyvistä riskeistä. Nuoret tytöt saattavat käyttää päihteitä 18 vuotta täyttäneiden miesten kanssa, koska he ajattelevat sen kuuluvan normaaliin kanssakäymiseen. Päihteiden käytön koetaan pienentävän ikäeron tuntua. Nuoret tytöt hakevat hyväksyntää ja huomiota aikuisilta miehiltä. (Haastateltava 27, 32, 40 & 59.) Tyttöjen on helpompi saada haltuunsa päihteitä, sillä raha ei ole aina ainoa maksuväline. Tällaisissa tilanteissa nuorten tyttöjen uhkana on joutua hyväksikäytön uhriksi. Lisäksi

riskinä on, että tytöt jäävät koukkuun kovempiin huumeisiin, sillä niitä saattaa olla tarjolla pidempään päihteitä käyttäneiden aikuisten miesten seurassa. (Haastateltava 32.)

Erytisesti tyttöjen, mutta myös poikien motiivia käyttää päihteitä saadakseen huomiota vastakkaiselta sukupuolelta kysytään osiossa kuusi. ”Päihteiden kautta saan” kysymyksen alle lisäsimme vaihtoehdot ”tyttö-/poikaystävän” ja ”seksuaalisia suhteita ja kokemuksia”. Näiden vaihtoehtojen kautta nuoren kanssa voi keskustella esimerkiksi hyväksikäytön mahdollisuudesta.

Osiassa seitsemän nuorta pyydetään kuvaamaan yhdellä sanalla omaa päihteiden käyttöään sekä suhdettaan päihteisiin. Näiden kysymysten kautta on tarkoitus saada keskustelua nuoren ja ohjaajan välille. Lisäksi kysymykset kokoavat hieman päihdeasennekartoituslomaketta.

7.3 Päihdeasennekartoituslomakkeen kehittäminen

Päihdeasennekartoituslomaketta (Liite 4) lähdettiin kehittämään yhteistyössä Joensuun vastaanottokodin työntekijöiden kanssa. Selvitimme työntekijöiltä mihin kysymyksiin he haluavat päihdeasennekartoituslomakkeella vastauksia ja kuinka lomake toimisi parhaiten heidän työvälineenään. Palaverissa työntekijöiden kanssa tuli esille, että avoimien kysymysten kautta voisimme saada parhaiten asenteita esiin. Toisaalta taas joidenkin nuorten kanssa esimerkiksi valmiit vastausvaihtoehdot tai janat voisivat toimia paremmin, jos keskittyminen avoimiin kysymyksiin on haasteellista.

Kysymykset päihdeasennekartoituslomakkeeseen valitsimme teorian tiedon ja asiantuntijoilta saadun tiedon pohjalta. Näin löysimme ne asiat, jotka ovat asiantuntijoiden mielestä merkityksellisiä asioita nuorten päihdeasenteita selvitettäessä. Kehitimme lomaketta vaihe vaiheelta eteenpäin ja pyysimme palautetta toimeksiantajaltamme. Kysymysten rakenteisiin sovelsimme survey tekniikkaa ja projektiivista menetelmää.

Survey on vapaamuotoinen menettelytapa, jolla voi soveltaa erilaisia kysymysten asetteluita. Surveyssä käytetään esimerkiksi avovastauksia. Avovastausten kautta saadaan kattavaa ja yksityiskohtaista tietoa vastaajan asenteista. On kuitenkin huomioitava, että mitä avoimempi kysymys, sitä vaikeampi vastausta on analysoida. (Erwin 2010, 73–78.) Avokysymyksiä sovelsimme useissa kohdissa kartoituslomakkeessamme. Asennekartoituslomakkeessa kysytään nuoren päihdeasenteista avokysymyksin osiossa kaksi ja seitsemän. Myös osiossa viisi nuoren tulee pohtia lauseenjatkamistehtävän muodossa omia asenteitaan.

Eräässä survey tekniikassa vastataan väittämiin samaa mieltä ja eri mieltä väittämillä. Erona muihin asenneasteikkoihin on se, että vastaajan ei tarvitse määritellä missä määrin hän on samaa tai eri mieltä. (Erwin 2010, 73–78.) Tätä asteikkoa sovelsimme osiossa kolme, johon kehitimme väittämiä ja vastausvaihtoehdot ovat oikein ja väärin. Näin nuoret joutuvat määrittelemään onko oma asenne kielteinen vai myönteinen. Pohdimme, että jos laittaisimme useita vaihtoehtoja, samaa mieltä, melko samaa mieltä, en osaa sanoa, melko eri mieltä ja täysin eri mieltä, nuorta voi houkutella vastausvaihtoehto en tiedä sen helppouden vuoksi. On myös vastaajia, jotka välttelevät täysin eri mieltä ja täysin samaa mieltä vaihtoehtoja. Siksi tässä osiossa päädyimme ratkaisuun, jossa on vain kaksi vaihtoehtoa.

Asenteita voidaan tutkia projektiivisillä menetelmillä. Näiden menetelmien avulla tutkijan on mahdollista löytää tutkittavilta henkilöiltä sellaisia asenteita, jotka eivät välttämättä pääse tutkittavan henkilön oman tietoisuuden tasolle. Projektiiviset menetelmät ovat erityisen hyödyllisiä silloin kun tutkitaan esimerkiksi arkaluontoisia asenteita. Joissakin projektiivisissä menetelmissä kohdehenkilöä pyydetään kertomaan tarinaa moniselitteisestä kuvasta tai tulkita musteläiskiiä. Joissakin projektiivisissä menetelmissä pyydetään täydentämään sarjakuvien puhekuplia tai jatkamaan lauseita. Näissä menetelmissä haasteena on luotettavuus ja puolueettomuus. (Erwin 2001, 77–78.)

Projektiivisistä menetelmistä käytimme päihdeasennekartoituslomakkeessamme (Liite 4) lauseiden jatkamista osiossa viisi.

Keräsimme lauseita, joissa on eri tunteita liitettyinä päihteiden käyttöön. Nuoren tulee jatkaa lausetta haluamallaan tavalla. Näin nuori saa mahdollisuuden vastata lauseeseen haluamallaan tavalla ja kirjoittamista on helpotettu lauseen alulla.

8 Pohdinta

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Ennen päihdeasennekartoituslomakkeen tekemisen aloittamista täytimme toimeksiantosopimuksen (liite 1) ja hankimme tutkimusluvan (liite 2). Toimeksiantosopimuksessa sitouduimme noudattamaan aikataulua, jonka mukaan kehitimme päihdeasennekartoituslomakkeen. Tutkimuslupaa tarvitsimme lomakkeen kehittämiseen. Nämä sopimukset antoivat pohjan eettiselle toiminnalle prosessin aikana.

Opinnäytetyön prosessin aikana kuuntelimme ja kunnioitimme toimeksiantajamme mielipiteitä. Pyysimme prosessin aikana aktiivisesti palautetta lomakkeen kehittämisen eri vaiheissa. Lomakkeen kehittäminen yhteistyössä toimeksiantajan kanssa auttoi meitä kehittämään lomaketta työelämälähtöiseksi ja mahdollisimman käyttökelpoiseksi Joensuun vastaanottokodilla.

Haastattelujen tekemiseen sisältyy monia eettisiä ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä. Haastateltaville on tärkeää kertoa miksi haastattelua tehdään ja mihin haastatteluista saatua tietoa käytetään. Me lähetimme haastateltaville saatekirjeen, jossa esittelimme itsemme, kerroimme opinnäytetyön aiheen, kerroimme miksi halusimme haastatella kyseisiä henkilöitä, miten aineistoa tulnaisiin käsittelemään ja pyysimme luvan haastattelujen äänittämiseen. Äänittämisen perustelimme luotettavuudella, kun aineisto ei ole vain muistin ja kirjoitettujen muistiinpanojen varassa. Saatekirjeessä lupasimme anonymiteetin säilymisen lopullisessa raportissa.

Tieteelliseen käytäntöön kuuluu esittää tutkittava aineisto rehellisesti ja huolellisesti, on syytä noudattaa huolellisuutta tutkimusaineiston käsittelyssä ja kirjaamisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125–133.) Aineistoa käsiteltäessä pidimme huolen siitä, ettemme muuta sisältöä matkan varrella. Tässä kohdassa meitä auttoi haastattelujen äänitykset, sillä pystyimme palaamaan haastatteluihin tarvittaessa. Valitsimme haastateltaville sattumanvaraisesti numerot 20–60 väliltä, joilla merkkasimme haastateltavat myös opinnäytetyön raporttiin. Näin haastateltavia ei voi tunnistaa raportissamme.

Prosessin kuvauksessa olemme kuvanneet päihdeasennekartoituslomakkeen kehittämisen vaiheita. Näin lukija näkee mitä olemme prosessin aikana tehneet ja mitä menetelmiä olemme käyttäneet. Tämä lisää luotettavuutta ja antaa mahdollisuuden myös lukijalle tarkastella prosessiamme kokonaisuudessaan.

Teimme lomakkeen huomioiden sekä päihteitä käyttävät että päihteistä kieltäytyvät. Kysymysten asettelussa huomioimme erilaiset nuoret, joten asennekartoituslomakkeessa on erityyppisiä kysymyksiä. Lomake luo myös työntekijälle luonnollisen tilanteen ottaa päihteisiin liittyvät asenteet esille keskustelussa lomakkeen täyttämisen jälkeen.

Päihdeasenteet eivät ole yksiselitteisiä eikä niitä pysty millään mittarilla mittaamaan täysin. Asenteet muuttuvat jatkuvasti ja ne voivat olla erilaisia tilanteista riippuen. Päihdeasenteisiin vaikuttavat monet eri osa-alueet ja niiden selvittämiseksi tarvittaisiin paljon keskustelua, aikaa ja erilaisia työvälineitä. Päihdeasennekartoituslomakkeen avulla pystytään käymään osa päihteisiin liittyvistä asenteista läpi.

Toimeksiantajamme kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta kehittämämme päihdeasennekartoituslomake antaa arvokasta lisätietoa nuoren päihdeasenteista. Työntekijöiden mukaan se on toimiva kartoitusväline Joensuun vastaanottokodille. Lomaketta käytetään Joensuun vastaanottokodilla tarpeen mukaan yksilöllisesti nuoren tilanne huomioiden.

8.2 Toteutuksen arviointia

Tavoitteiden suhteen onnistuimme mielestämme hyvin. Saimme etsittyä tarpeeksi teoriaa, kerättyä hyödyllistä aineistoa haastatteleamalla asiantuntijoita sekä koottua toimivan ja selkeän päihdeasennekartoituslomakkeen. Tavoitteenamme oli pysyä luomassamme aikataulussa, jossa myös onnistuimme.

Mielestämme olemme saaneet kehitettyä lomakkeen, joka antaa nuorelle itselleen tilaisuuden tarkastella omia asenteitaan päihteitä kohtaan ja antaa tilaa tuoda omat mielipiteet esille. Kysyimme päihdeasenteista eri tavoin, jotta erilaisilla nuorilla olisi mahdollisuus vastata kartoituslomakkeeseen. Kaikki kysymykset eivät sovi kaikille. Jotta saisimme mahdollisimman kattavan tuloksen, päätimme yhdistellä eri kysymyksen asetteluita päihdeasennekartoituslomakkeessamme.

Tavoitteenamme oli, ettei päihdeasennekyselylomakkeesta tulisi liian raskas nuoren täytettäväksi. Tähän osittain liittyy kysymysten asettelu siten että niihin nuori voi vastata mielekkäästi. Laitoimme avointen kysymysten väliin valmiiden vaihtoehtojen osioita keventämään lomakkeen rakennetta. Kysymyksiä miettiessä kyselimme toisiltamme, minkälaista tietoa mahdollinen vastaus työntekijöille antaisi. Tärkeää oli pohtia, mitä tietoa nuorten päihdeasenteista kysymyksillä oikeasti saadaan.

Kehittäessämme lomaketta, kävimme monta kertaa keskustelua siitä mitä tämä kysymys kertoo päihdeasenteista. Jouduimme useassa kohtaa prosessia pohtimaan kuinka esittää kysymykset siten, että ne kertovat nimenomaan päihdeasenteista, eikä esimerkiksi päihteiden käytöstä. Päihdeasennekartoituslomakkeen tarkoituksena on tukea Joensuun vastaanottokodilla päihteiden käyttöön liittyvää kartoituslomaketta.

Asenteita on haastavaa saada esiin ja siksi keskustelulla on iso merkitys lomakkeen purkamisessa. Asenteita ei voi täysin mitata, sillä asenteet tulevat eri paikoissa ilmi eri tavoin. Nuori voi esimerkiksi hyväksyä kavereidensa

päihteiden käytön, mutta ei hyväksy vanhempien päihteiden käyttöä. Asenteita kysyttäessä on siis pyrittävä tietynlaiseen neutraaliuteen sekä kysymyksissä on annettava tilaa vastata laajasti. Toisaalta on hyvä, että osa kysymyksistä on aseteltu kärkkäästi. Näiden tarkoituksena on herätellä nuorta ajattelemaan ja perustelemaan näkökantansa. Nuorelle on myös annettava tilaisuus, aika ja paikka perustella ajatuksensa. Päihdeasennekartoituslomaketta kehitettäessä pohdimme kysymysten asettelussa kuinka asetella kysymykset siten, ettei niissä tulisi esille mitään ennakkoluuloja nuoren päihteiden käytöstä.

Päihdeasennekartoituslomake on työvälineenä mielestämme toimiva muoto erityisesti keskustelun tueksi. Lähtökohtaisesti nuori saa lomakkeita ennalta täytettäväksi omalla ajallaan. Lomakkeiden täytön jälkeen ne käydään läpi työntekijän kanssa suullisesti. Muutoin mahdollisesti vaikea keskustelu päihteisiin kohdistuvista asenteista on helpompi aloittaa, kun nuori on jo valmiiksi joutunut pohtimaan asioita ja työntekijälle edessä on valmis runko jonka mukaan voi edetä keskustelussa. Lomakkeen ennalta täyttäminen auttaa myös nuorta itseään jäsentämään ajatuksiaan ja miettimään valmiiksi omia perustelujaan päihteiden käyttöön tai käyttämättä jättämiseen. Tällöin nuorella itselläänkin voi ikään kuin aueta silmät hänen todelliselle päihteiden käytölle ja niiden roolille omassa arjessa.

Päihdeasennekartoituslomakkeen täyttämisessä on huomioitava aika ja paikka, jotka voivat vaikuttaa esimerkiksi nuoren tahtoon vastata rehellisesti. Nuori voi esimerkiksi pohtia vastauksesta johtuvia mahdollisia seurauksia hänelle tai läheisilleen. Siksi on ensiarvoisen tärkeää että nuorelle avataan lomakkeen tarkoitus ja nuoren vastaukset käydään mahdollisuuksien mukaan yhdessä aikuisen kanssa.

Päihdeet on sanana haastava sen laajuuden vuoksi. Jokaisella on oma henkilökohtainen käsitys siitä, mitkä aineet luokitellaan päihde-termin alle. Tämä tuli esille esimerkiksi asiantuntijahaastatteluuissa. Jokaisella asiantuntijalla oli oma näkemys siitä, mitä luokitellaan päihteiksi. Päihdeasennekartoituslomakkeen aikana pohdimme kuinka osa kysymyksistä tuntuu liian laajoille jos kysymys muotoillaan vain päihde-termiä käyttäen.

Tämän vuoksi spesifioimme kysymyksiä tietyille päihteille. Nuori voi kokea jotkut päihteet hyväksyttävimmiksi kuin toiset.

Päihdeasennekartoituslomakkeen ensimmäisessä osiossa on puhekielisiä määritelmiä päihteistä. Tämä osio on sellainen jota tulee päivittää lomakkeen käyttökelpoisuuden säilyttämiseksi. Päihteitä tulee kokoajan lisää ja niiden katukieliset nimitykset vaihtelevat, joten on syytä välillä pohtia ovatko päihdeasennekartoituslomakkeen termit ajankohtaisia.

Tämän opinnäytetyön kautta opimme paljon prosessin hallinnasta. Prosessin hallintaan liittyy tavoitteellinen työskentely, jossa vaaditaan yhteistyökykyä eri yhteistyökumppaneiden kanssa. Prosessin läpi käymisen aikana opimme suunnitelmallisuuden ja aikatauluttamisen hyödyllisyyden. Asiantuntijahaastattelujen kautta opimme tilanteessa soveltamista, sillä esimerkiksi jokainen haastattelutilanne oli erilainen ja vaati luovaa soveltamiskykyä. Lisäksi opimme päihdeasenteiden moninaisuudesta sekä asenteiden rakentumisesta. Päihdeasennekartoituslomakkeen kehittämisen alkuvaiheessa haasteelliselta tuntui erityisesti kysymysten esittäminen siten että se toisi oikeasti esiin asenteita. Lopulta kuitenkin saimme muotoiltua kysymykset sopiviksi.

Lähteet

- Aira, M. 2014. Nuoret ja alkoholi. http://www.potilaanlaakarilehti.fi/tiedeartikkelit/nuoret-ja-alkoholi/#.VE_P_S5_tN0. 28.10.2014.
- Alastalo, M. & Äkerman, M. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: Faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusuvoori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- European comission. 2011. Youth attitudes on drugs. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_330_en.pdf. 7.5.2014.
- Erwin, P. 2001. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Irti huumeista ry. 2014b. Huumesanastoa. <http://www.irtihuumeista.fi/files/17/Huumesanastoa.pdf>. 28.10.2014.
- Irti huumeista ry. 2014a. Lääkkeet ja sekakäyttö. http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea/huumausaineet/laakkeet_ja_sekakaytto. 17.4.2014.
- Joensuun kaupunki. Vastaanottokoti. 2014. <http://www.joensuu.fi/vastaanottokoti>. 17.4.2014.
- Joensuun kaupungin vastaanottokoti. 2014. Prosessikaavio. Yrityksen sisäinen materiaali.
- Karvonen, S. 2002. Hyvästit lapsuudelle? Päihteisiin liittyvät kulttuuriset käytännöt varhaisnuoruudessa. Teoksessa Kuure, T., Vuori, M. ja Gisser, M. (toim.). Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen - siirtymävaiheen tarkastelua. Jyväskylä: Gummerus.
- Kemppinen, P. 1997. Nuori minänsä vankina 1 osa. Vantaa: Kannustusvalmennus Oy.
- Leskinen, M. 1999. Irti koulusta. Tampere; Tammer-Paino Oy.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2010. Nuorten päihdekokeilut ja -asenteet muutoksessa. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/bfcbf2074221422051e79a9cfa32252b/1404821270/application/pdf/13178960/Nuorten%20p%C3%A4ihdekokeilut%20ja%20asenteet%20muutoksessa..pdf>. 1.7.2014.
- Mattila, A. & Pietarinen, J. 2004. Lastenkotiaika osana nuorten minäidentiteetin kehitystä. Opinnäytetyö. Julkaisija: Nuorten Ystävät Ry. PDF: <http://www.nuortenystavat.fi/file.php?179>. 29.10.2014.
- Nuorten mielenterveystalo. 2014. Häiriöt ja ongelmat. Päihdeongelmat. https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/paihdeongelmat.aspx. 28.10.2014.
- Orjasniemi, T. 2007. Vapaan alkoholin sukupuoli. Kaarina Määttä (toim.) Teoksessa helposti särkyvää, nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Päihdelinkki. 2011a. Alkoholi. <http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Alkoholi>. 21.4.2014.
- Päihdelinkki. 2011e. Amfetamiini. <http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Amfetamiini>. 21.4.2014.

- Päihdelinkki. 2011d. Ekstaasi. <http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Ekstaasi>. 21.4.2014.
- Päihdelinkki. 2011c. Imppaus. <http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Imppaus>. 21.4.2014.
- Päihdelinkki. 2011b. Tupakka. <http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Tupakka>. 7.5.2014.
- Päihdelinkki. 2011f. Sienet. <http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Sienet>. 7.5.2014.
- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki:WSOY.
- Sosiaaliportti. 2012b. Vastaanottokodit. <https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/vastaanottokoti/>. 17.4.2014.
- Sosiaaliportti. 2012a. Verkkoitoimitus. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvotjaperiaatteet/>. 17.4.2014.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Päihdetilastollinen vuosikirja http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110892/SVT_PTVK_2013_korjattu%2018.2.2014_verkko.pdf?sequence=1. 7.5.2013.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/4f346481-ad88-43d7-8320-c5ddbfc057c1>. 27.6.2014.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Päihteiden käytön haitat. Nuoren päihteiden käyttö voi aiheuttaa vakavia haittoja. <http://www.thl.fi/fi/aiheet/tietopaketit/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/ehkaiseva-paihde-tyo-paihteiden-kayton-haitat>. 28.10.2014.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä:Tammi.
- Turunen, K. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena kustannus Oy.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.
- Väestöliitto. 2014. Nuoruuden kehitystehtävät. http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/nuoruuden_kehitystehtavat/. 30.9.2014.

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Joensuun kaupunki, vastaanotuskeskus
Toimeksiantajan edustaja:	Mari Kipinä & Lasse Oikarinen
Osoite:	Väisälänkatu 4 80170 Joensuu
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	vastaanotuskeskus@jns.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiologia
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	Mirva Martikainen Terhi Hartikainen
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Päihdeasenne kartoitustomake Vaston sijoitetuille
Toteutusmuoto	Asiantuntijahaastattelut, teoria, tuotoksena lomake
Aikataulu	lokakuuhun 2014 mennessä
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	

Toimeksiantajan sitoumukset

Opiskelijan sitoumukset
Aikataulussa pysyminen

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Sari Johansson ja Riitta DalMaso

Opinnäytetyön julkisuus
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
13.5.2014	Terhi Hartikainen Mirva Martikainen Terhi Hartikainen Mirva Martikainen
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
13.5.2014	Mari Kipinä, Lasse Oikarinen Lasse Oikarinen
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
	Riitta DalMaso Sari Johansson Riitta DalMaso Sari Johansson



TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen/haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe: Päihdeasenne kartotuslomake Vastaanotto-
kodin sijoitetuille nuorille

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Vastaanottokoti Joensuu / nuorten puoli

Tutkimuksen:

a) kohde/kohdejoukko: Vastaanottokodin asiakkaat

b) aineiston keruumenetelmä: teoria ja haastattelut

c) aineiston keruun ajankohta: kesä ja syksy 2014

Opinnäytetyön ohjaaja/t:

Sari Johansson Riitta Dal Maso

Työelämäohjaaja:

Mari Kipinä ja Lasse Oikarinen

9 / 7 2014

Sanna Salminen
SANNNA SALMINEN

LIITTEET: - tutkimussuunnitelma
- toimeksiantosopimus

Teemahaastattelurunko

Mirva Martikainen & Terhi Hartikainen

Nimi:

Koulutus:

Työpaikka:

PÄIHTEET

- Minkä ikäisenä nuoret aloittavat päihteiden käytön?
- Kuinka usein nuoret käyttävät päihteitä?
- Mistä nuoret saavat päihteitä?
- Lisääntykö päihteiden käyttö tiettyinä vuodenaikoina tai tiettyinä ajanjaksoina?
- Mitä aineita nuoret käyttävät päihtymistarkoitukseen? Mitkä ovat yleisimpiä aineita?
- Millaista on nuorten päihteidenkäyttö?
- Missä paikoissa nuoret käyttävät päihteitä?

PÄIHDEASENTEET

- Mistä nuorten päihdeasenteet rakentuvat?
 - o Mikä rooli perheellä on nuoren päihteiden käyttöön?
 - o Miten sosiaaliset suhteet vaikuttavat nuorten päihteiden käyttöön?
 - o Mikä merkitys medialla on nuorten päihteiden käyttöön? (esimerkiksi sosiaalinen media, televisio; elokuvat, sarjat, mainokset)
 - o Miten Suomen kulttuuri vaikuttaa nuorten päihdeasenteisiin?
- Mikä motivoi nuoria käyttämään päihteitä?
- Mitä yhdistäviä tekijöitä on nuorissa jotka käyttävät päihteitä? (Yhteisiä piirteitä arjessa, elämässä, asenteissa)
- Miten yhteiskunnalliset päätökset vaikuttavat nuorten päihdeasenteisiin?(Tupakkalaki, alkoholivero, kannabiksen laillistamiskeskustelu, mainostaminen)

KÄYTETYT KYSELYLOMAKKEET

- Onko käytössä asennekyselyjä päihteistä?
 - o Jos ei, niin kuinka selvitetään nuoren päihdeasenteita ja käyttöä?
- Onko lomakkeita mahdollista nähdä ja käyttää apuna?

MEIDÄN KYSELYLOMAKE

- Miten saadaan nuoret vastaamaan rehellisesti kyselylomakkeeseen?
- Miten kysyä lomakkeessa nuoren päihteiden käytöstä ja asenteista?
 - o Minkälainen rakenne ja kysymysmuodot olisivat hyviä lomakkeessa?
 - o Mitä muuta huomioitavaa kun tehdään lomaketta nuorille?
- Miten aloittaa keskustelu nuoren kanssa päihdeasenteista?

Nuorten tiimille: Onko teillä tietoa huostaan otettujen/sijoitettujen nuorten ja kotonaan elävien nuorten päihteiden käytön eroista?



Joensuun Lapsiperhepalvelut
Vastaanottokoti
Väisälänkatu 4
80170 Joensuu

Päihdeasennekartoituslomake

1. Selitä lyhyesti tietämäsi sanat:

Streittari=

Bongi=

Jointti=

Tötsyttellä=

Pami=

Päristä=

Rännittää=

Överit=

Subu=

Budi=

Hepo=

Piri=

Sekakäyttö=

Impata=

Lumi=

Vauhti=

Passata=

Olla pölyssä=

THC=

Muskottipähkinä=

Rynni=

Dicco=

Pajari=

Biitti=

Tässä lomakkeessa päihteillä tarkoitetaan tupakkaa, nuuskaa, alkoholia, kannabista, morfiinia, heroiniä, ekstaasia, amfetamiinia, kokaiinia, gammaa, khatia, LSD:tä, muuntohuumeita, sieniä, muskottipähkinää päihtymiseen, ilokaasua, lääkkeiden käyttöä päihdetarkoituksessa ja niiden sekakäyttöä alkoholin kanssa sekä imppaamista.

2. Vastaa kysymyksiin

Mitä päihteitä voisit kokeilla?

Perustele lyhyesti valintasi:

Minkälaisissa tilanteissa päihteiden käyttö on mielestäsi sopivaa?

Missä tilanteissa päihteiden käyttö ei ole missään nimessä sopivaa?

Joensuun Lapsiperhepalvelut
Vastaanottokoti
Väisälänkatu 4
80170 Joensuu



3. Rastita onko väittämä mielestäsi oikein vai väärin

OIKEIN **VÄÄRIN**

- Nuoruuteen kuuluu kokeilla päihteitä**
- Päihteet antavat minulle itsevarmuutta**
- Päihteet helpottavat ahdistunutta oloani**
- Päihteet auttavat minua pitämään hauskaa**
- Päihtyneenä en hallitse sanojani tai tekojani**
- Minusta on parempi olla täysin raitis päihteistä**
- Hyväksyn, että kaverini käyttävät päihteitä**
- Hyväksyn, että vanhempani käyttävät päihteitä**
- Minusta on hyväksyttävää tulla krapulassa kouluun**

4. Valitse itsellesi sopivin vaihtoehto:

Minusta on hyväksyttävää käyttää...	Ei ikinä	Täysi-ikäisenä	Kerran viikossa	Kerran kuussa	Juhlapyhinä
Alkoholia					
Tupakkatuotteita					
Kannabista					
Ekstaasia					
Amfetamiinia					
Muuta, mitä? _____					



Joensuun Lapsiperhepalvelut
Vastaanottokoti
Väisälänkatu 4
80170 Joensuu

5. Jatka lausetta

Päihteet merkitsevät minulle...

Käytän päihteitä koska...

En käytä päihteitä koska...

Parasta päihteissä on...

Pahinta päihteissä on...

Minun suhtautuminen päihteisiin on...

Ollessani päihtyneiden henkilöiden kanssa, minä...

Päihteiden ikärajat ovat mielestäni...

Mielestäni huumeiden käytön laillistaminen olisi...

Tahtoisin, että aikuisena päihteiden käyttöni olisi...



6. ”Päihteiden kautta minä saan...” (voit valita useamman vaihtoehdon ympäröimällä)

En mitään	Velkaa	Helpotusta ahdistukseen
Seksuaalisia suhteita ja kokemuksia		Vihamiehiä
Uusia sosiaalisia suhteita		Hölmöjä ideoita
Turvattomuutta		Noloja tilanteita
Vaihtelua arkeen		Itseluottamusta
Olla omaitseni	Hauskanpitoa kavereiden kanssa	
Rentoutuneen olon		Paheksuntaa ystäviltä
	Rohkeutta	Estottomamman olon
	Pakopaikan arjesta	Uusia kavereita
	Tyttö- tai poikaystävän	Huomiota vanhemmilta
Pahaan oloon helpotusta		Hyväksyntää kavereilta
Huonon olon	Juhlittua kunnolla	Sääliä toisilta ihmisiltä
Muuta, mitä? _____		

7. Vastaa kysymyksiin

Millä yhdellä sanalla kuvaisit omaa päihteiden käyttöäsi?

Millä yhdellä sanalla kuvaisit omaa suhdettasi päihteisiin?
